

„TEATRUL EXISTĂ NUMAI PENTRU ȘI PRIN SPECTATORI“

Magdalena Florea

De curând, la prestigioasa editură Ardealul din Târgu Mureș, a apărut o nouă carte dedicată profesorului universitar târgumureșean dr. Ioan Chereji, cu un titlu ademenitor și interesant: *Momente de teatru românesc la Târgu Mureș consemnate de teatrologul Ioan Chereji*, semnată de istoricul Virgil Pană. Lucrarea se adaugă alteia despre viața și opera omului de la catedra de istoria teatrului a actualei Universității de Arte din Târgu Mureș și cuprinde, în special, cronicile spectacolelor românești prezentate de naționalul târgumureșean în perioada 1962 (anul înființării secției române) și 1986, anul când a intervenit decesul profesorului, pe care autorul le prezintă, când are posibilitatea, în oglindă cu analizele teatrologilor care au semnat în revista *Teatrul*, considerată, pe bună dreptate, singura și cea mai valoroasă din epoca respectivă.

Cartea debutează cu o scurtă introducere în contextul politico-cultural al vremii când, așa cum se exprimă jurnalistul Mihai Suciuc în prefață, „paradoxal, chiar când omul era sub vremuri între orizonturile înroșite, s-a făcut și Cultură, inclusiv Teatru. Thalia a supraviețuit, s-a situat deasupra vremurilor și le-a sfidat. La o panoramare superficială, dar deplin justificată la analiza riguroasă, în vremea dictaturii roșii, s-a impus o generație puternică de actori ai scenei românești, poate cei mai valoroși din toate timpurile, cenzurate sau nu. Teatrul a fost un mijloc de rezistență, oferind posibilitatea de a spune pe scenă ce nu putea fi spus în Agora. Va mai curge multă apă pe Mureș până când scena Naționalului târgumureșean, Compania «Liviu Rebreanu», ori cum se va numi egida, va oferi un spectacol teatral total, de talia *Livezii de vișini* a lui

Cehov, în mizanscena inegalabililor Harag György, regizor, și Romulus Feneș, scenograf, moment crucial bine și extins surprins de autor“.

În ce privește cronica dramatică, devenită și ea un act politic, trebuie subliniat faptul că acela care dorea să scrie în presă și nu era colaborator al unei publicații era asimilat activiștilor de partid. Pentru a-și putea publica textele, se oferea Cezarului ce era al său, majoritatea cronicarilor dovedindu-se fals obedienți față de mai-marii zilei a căror politică o invocau, încercând să dirijeze mesajul spectacolelor spre „linia partidului“. În cronica la spectacolul cu piesa *Balconul*, de Dumitru Radu Popescu, amintitul profesor Ioan Chereji era nevoit să scrie că „angajată în lupta pentru triumful ideilor înaintate ale societății noastre, această piesă, în interpretarea actorilor Secției române de la Teatrul de Stat din Târgu Mureș, se constituie în sursă de momente artistice de semnificativă împlinire a unora din sarcinile majore ale zilelor noastre: modelarea conștiinței, făurirea și dezvoltarea omului nou, marcat de un înalt nivel ideologic-moral“ sau că „astăzi un spectacol de teatru nu mai e «o baie de iluzii efemere», ci un instrument ferm și eficace pentru consolidarea conștiinței de sine, a conștiinței sociale și politice“. Asemenea formulări tipice așazisului „limbaj de lemn“ se întâlnesc aproape în toate cronicile sale, dar cei care cunosc câtuși de puțin activitatea profesională a acestui cadru didactic de la fostul Institut de teatru „Szentgyörgyi István“ din Târgu Mureș, chiar dacă la vremea respectivă a deținut, o perioadă, și funcția de secretar de partid, vor înțelege adevăratul sens al limbajului dublu și nedorita, dar necesara sa ipocrizie atunci când mai toate cronicile sale publicate în cotidianul local *Steaua Roșie* erau redactate în cheia „teatrului politic“. Date fiind comandamentele politice ale epocii, nu este de mirare faptul că abundă laudele, dar și îndemnurile pentru o politică de făurire a „omului nou“, concept preluat din ideologiile totalitare voluntariste, respectiv fascism și nazism. Afirmățiile postrevoluționare ale unora cum că „deontologia profesională“ s-ar afla în „literatura de sertar“, care s-a dovedit însă inexistentă, nu erau decât conjuncturale, adevărul fiind că acela care ignora puterea comunistă, dar dorea să-și

continue cariera publicistică, fie trebuia să emigreze, fie să se recalifice.

Autorul cărții ne destăinuie că realizarea acestui volum a fost posibilă ca urmare a faptului că soția profesorului, actrița Tereza Periș Chereji, între timp trecută și ea în lumea umbrelor, a încredințat Muzeului Județean Mureș o parte din arhiva familială care cuprinde o sumedenie de scrieri teatrale și documente fotografice, printre care și două voluminoase caiete studențești cu decupajele pieselor analizate, publicate în cotidianul județean *Steaua Roșie*, respectiv 105 cronici despre tot atâtea spectacole din cele 163 prezentate în perioada mai sus amintită, cu rugămintea de a le face publice sub forma unei cărți. În felul acesta a apărut, în 2014, cartea scrisă de Virgil Pană purtând titlul *Ioan Chereji. Crâmpoie de cultură transilvană*, din care, pentru partea introductivă a actualului volum, a preluat unele pasaje sub o formă abreviată.

O lectură atentă a cronicilor lui Ioan Chereji evidențiază faptul că, în lipsa unei sinteze a investigațiilor socio-culturale întreprinse într-o perioadă mai îndelungată, cu caracter retrospectiv și prospectiv, autorul acestora, aproape în fiecare dintre ele, era preocupat de viitorul teatrului târgumureșean, în general, insistând asupra unui fenomen specific actului teatral, fără de care acesta nu poate fi conceput, un aspect prea puțin luat în discuție în perioada respectivă. În contextul relației dintre teatru și public, Ioan Chereji afirma că „teatrul există numai pentru și prin spectatori“. Se pune atunci o problemă de mare interes și deosebit de importantă pentru evoluția mișcării teatrale românești: „teatru pentru popor“ aducător de beneficii financiare pentru realizarea planului de încasări sau „teatru pentru inițiați“, pentru elite, critici sau festivaluri. Problema a fost întoarsă pe toate părțile la o *Masă rotundă* organizată de redacția revistei *Teatru*, în parteneriat cu Teatrul de Stat din Târgu Mureș, în 1971, pe care autorul acestei cărți o reproduce integral, considerând-o decisivă timp îndelungat pentru Secția română. Cu această ocazie, de pildă, regizorul András Hunyadi tăia *nodul gordian* afirmând că: „în ultima instanță, decisiv e dacă suntem sau nu înțeleși. «Dansul sergentului Musgrave» a fost un spectacol foarte bun, un adevărat succes artistic, toți am crezut în

el și am fost bucuroși de reușită. Dar a fost un succes «pentru noi»; la ce bun, de vreme ce nu s-au găsit nici 1000 de oameni în toată țara care să primească mesajul adresat?», iar, replica altui viitor regizor, Constantin Anatol, simplifica și clarifica, cum nu se poate mai bine, dezbaterea de idei afirmând că „grav nu e dacă la un spectacol bun nu vine lumea; grav e când un spectacol prost aduce public!“

„Cronicile și celelalte scrieri despre teatru, îndeosebi cele care abordează mișcarea teatrală românească din ținuturile mureșene – scria pe bună dreptate cercetătorul științific dr. Eugeniu Nistor, în postfața cărții – sunt intervenții operative în chestiuni arzătoare ale vieții teatrale, mergând până la un inventar complet al problemelor de ordin practic cu care se confrunta actualitatea teatrală mureșeană. Ioan Chereji oferă sugestii teoretice calificate și propune măsuri și atunci când intervine în problema raportului dintre regie și text, dintre critică și public, dintre critică și teatru ca instituție etc. “ Și, mai scria Eugeniu Nistor că „la capătul unui volum în care a conturat câteva momente și câteva personalități ale scenei care au definit teatrul românesc târgumureșean, istoricul Virgil Pană se conturează, la rândul-i, ca unul dintre autenticii oameni de teatru, în devenire, ai momentului. Cartea sa este, fără discuție, o contribuție importantă la completarea bibliografiei elocvente a literaturii noastre dramatice, cu numeroase revelații de detaliu“.

Este cartea unui istoric literar care nu emite concluzii fără argumente documentare. Prin informațiile pe care le oferă, lucrarea sa reprezintă un prețios document despre mișcarea teatrală târgumureșeană, o mărturie elocventă a devenirii acesteia, un sprijin real pentru viitoarele exegeze teatroligice.

Virgil Pană, Ioan Chereji, *Momente de teatru românesc la Târgu-Mureș*, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2020, 385 p.